

O BURŽOÁZNEJ DEHEROIZÁCII ČLOVEKA

I. M. SUŠKOV

Problém hrdinu a hrdinstva zaujíma popredné miesto v spoločenskom živote, hrá významnú úlohu v ideologických vzťahoch, vo výchove ľudí, najmä mládeže.

Hrdinstvo je zložitý spoločenský jav. Vystupuje ako prejav spoločenských vzťahov každej historickej epochy, ako špecifická aktívna činnosť ľudí. V heroizme sa prejavuje hrdinský ideál triedy. Heroizmus ako sociálny fakt, ako jednota jeho objektívnej stránky je progresívny, tvorivý, obetavý boj revolučnej triedy, kolektívu, osobnosti za dosiahnutie veľkého cieľa, vysokých ideálov, boj uskutočňujúci sa s najväčším vypätím duševných a fyzických síl.

Sebaobetovanie je základnou kategóriou, ktorá vyjadruje hrdinský čin. Chápe sa ako potvrdenie najlepších ľudských vlastností.

Každá spoločenská formácia má svoje vlastné špecifické typy a črty hrdinov.

Hrdinstvo je zákonitý spoločenský jav. Má hlboké sociálne korene, ktoré vychádzajú z potrieb materiálneho života spoločnosti, z protirečení spoločenského vývinu. Závisí od triednych, sociálno-politických a psychických faktorov spoločenského života. „...Hoci buržoázna spoločnosť je rozhodne nehrdinská, jednako bolo treba hrdinstva, obetavosti, teroru, občianskej vojny a bojov národov, aby prišla na svet“.¹

Mimoriadne intenzívne a široko sa prejavuje hrdinstvo v boji za novú, komunistickú spoločnosť. „Proletariát — napísal V. I. Lenin — s hrdinskou odvahou, s revolučnou bezohľadnosťou zvrháva jarmo kapitálu, zvrháva vykorisťovateľov, potláča ich odpor a svojou krvou kliesni cestu k utvoreniu novej spoločnosti, v ktorej nebude miesta pre vykorisťovateľov.“²

Heroizmus je vo svojej podstate prejavom pokrokového revolučného spoločenského uvedomenia, revolučnej politickej ideológie a psychológie.

Dôstojnosť hrdinu je vlastná ľudu, pokrokovej revolučnej triede, človeku, predstaviteľovi ľudu, pokrokovej triedy. *Hrdina — to je ľud, trieda, jednotlivci, ktorí obetavo, smelo, chrabro, odvážne, statočne, neochvejne až po sebaobetovanie a s najvyšším vypätím duševných a fyzických síl bojujú za najvyššie ideály, za uskutočnenie progresívnych potrieb historického rozvoja.*

V podmienkach rozvinutej buržoáznej spoločnosti vystupuje ako nositeľ hrdinstva revolučná trieda — proletariát, ktorého historickým poslaním je odstrániť vykorisťovanie a vybudovať spoločnosť na socialistických a komunistických princípoch.

Hrdina socialistickej spoločnosti — to je robotnícka trieda, ľud, pracujúci, chetavo bojujúci za uskutočnenie socialistických a komunistických úloh histo-

¹ MARX, K.-ENGELS, F.: Vybrané spisy I, Bratislava 1952, s. 218.

² LENIN, V. I.: Spisy 29, Bratislava 1954, s. 375.

rického vývinu. „Odvážny a obetavý boj proletárov všetkých krajín priblížil ľudstvo ku komunizmu“ — hovorí sa v Programe KSSZ.³

Najdôležitejšími historickými epochami hrdinských bitiek proletariátu a arénoy, kde prejavil svoje hrdinstvo triedneho boja, sú Parížska komúna, Veľká októbrová socialistická revolúcia, socialistické revolúcie v krajinách Európy, Ázie, v Latinskej Amerike. „Na začiatku desiatky a stovky a potom tisíce a milióny ľudí, inšpirovaných ideálmi komunizmu, išli do útoku proti starému svetu.“⁴

Budovanie socializmu a komunizmu v ZSSR je možné vďaka hrdinstvu robotníkov, roľníkov, inteligencie. V rokoch Veľkej vlasteneckej vojny bolo hrdinstvo, či už na fronte alebo v zázemí, celonárodným masovým javom.

* * *

Buržoázia v rokoch boja proti feudalizmu a za hospodársku a politickú moc vytvorila znamenitú plejádu hrdinov-revolucionárov, učencov-humanistov, umelcov. Bola to „... epocha, ktorá potrebovala obrov a rodila obrov, obrov myšlienky, vášní a charakteru, všestrannosti a učnosti“.⁵

Jeden z najväčších učencov — Giordano Bruno, hrdina hrdinov obrodeneectva, teoreticky rozpracoval problém hrdinstva a objavil jeho mnohé podstatné črty v knihe *O hrdinskom entuziazme*.

Avšak súčasní buržoázni sociológovia nemajú nič spoločného so svojimi pokrokovými predchodcami, zaujímajú idealistické, protiľudové, individualistické stanoviská pri hodnotení hrdinov a hrdinstva, deheroizujú človeka i spoločnosť.

Buržoázne školy v sociológii a etike vychádzajú v chápaní hrdinov z abstraktných idealistických princípov. Objektívno-idealistické školy považujú v sociológii a etike za rozhodujúcu podmienku existencie a činnosti hrdinov niečo nadprirodzené (boh, logos, absolútna idea, úžasná vôľa, osobnosť). Subjektívno-idealistické školy absolutizujú jeden z momentov činnosti človeka, jeho želanie, snahu, nevidia objektívny spoločenský význam hrdinstva, jeho súlad s historickým progresom a záujmami ľudu.

Buržoázne názory na hrdinov a hrdinstvo sú v konečnom dôsledku protiľudové. Podľa názoru buržoázných sociológov môže byť hrdinom len zvláštna osobnosť, ochraňujúca súkromnovlastnícke vzťahy, a nie kolektív, masa pracujúcich, ľud bojujúci proti vykorisťovateľskému poriadku. „Individualistické“ hrdinstvo vidia v „osobnostnej“ rovine, ako zvláštny čin jednotlivca, konajúceho podľa subjektívnych želaní a snáh.

Buržoázni sociológovia pri hodnotení hrdinstva vychádzajú z vonkajšej formy individuálneho konania človeka, neodhaľujú hlboký vnútorný, spoločenský obsah činu, neobjasňujú jeho triednu podstatu, historickú podmienenosť ľudskej činnosti.

Časť buržoázných sociológov je pod vplyvom idealistickej, protiľudovej

³ Programy Komunistickej strany Sovietskeho svazu, Praha 1962, s. 51.

⁴ Tamže.

⁵ ENGELS, F.: Dialektika prírody, Gospolitizdat, 1946, s. 6.

konceptie hrdinstva, ktorú nastolil v polovici 19. stor. Thomas Carlyle, nenávidiaci „hrdinov pouličných barikád“.⁶

Americký sociológ B. Lehman v knihe *Carlyleova teória hrdinu* sa snaží nastoliť „nové“ otázky a klasifikovať hrdinov „novým spôsobom“.⁷ Avšak sama Lehmanova definícia hrdinu je nevedecká, idealistická. Podľa jeho názoru je hrdinom ten, kto žije v duchovnej sfére, v dokonalosti, božskosti a neko-nečnosťi.

Protiludové názory F. Nietzscheho dodnes uspokojujú ideové potreby najreakčnejších kruhov imperialistickej buržoázie s jej nenásytnou túžbou po moci, tyranii, drancovaní a vojnovnej lúpeži. Buržoázni ideológovia nie sú schopní poprieť to, že Nietzscheho filozofia pomohla nemeckému a talianskemu fašizmu vychovať falošných hrdinov, typ masového vraha. Fašistickí demagógovia formujú, predovšetkým z buržoáznej a maloburžoáznej mládeže, duševne rozvrátenej buržoáznou ideológiou, vrátane Nietzscheho ideí, úderné oddiely, niečo ako terajšie „ultra“, ktoré imperialistická buržoázia posielala vraždiť, páchať násilie, bojovať proti demokracii, mieru, socializmu.

Hitlerovská propagandistická mašinéria, ktorá sa často odvolávala na ideál „nadčloveka“, nafúkla kult fűhrera. Nacisti pospevovali kantátu „Hurá hrdinovi s vavrinovým vencom“, pričom špekulovali s frazeologickým využívaním termínu „hrdina“. Súčasní fašistickí fűhreri v Španielsku, Portugalsku, fašistickí demagógovia, ako Mosley v Anglicku, chlapci „spoločnosti D. Byrcha“ v USA pretendujú na úlohu „nadľudí“, hľadajú teoretické odôvodnenie svojej protiludovej reakčnej činnosti v názoroch Nietzscheho a jeho nasledovníkov.

Americký ekonóm S. Diamand vo svojej knihe *Reputácia amerického businessmana* nielen povyšuje imperialistických dravcov na „hrdinov“, ale aj nabáda vydávať práce o „titanoch“ priemyslu, obchodu a financií.⁸ A sociológ Ch. Cooley poznamenáva, že v našom období, v storočí „podnikateľov“ je svet „obchodu a priemyslu“ plný „hrdinov“ a „ľudí vytvárajúcich bohatstvá, ktorými sa treba nadchýňať a pokloniť sa im“.⁹

Theodore P. Green v knihe *Hrdinovia Ameriky*¹⁰ subjektivisticky konštatuje „modely úspechu“ a ich premeny v amerických časopisoch v rokoch 1787–1918. Tieto „modely“ delí bez vedeckého kritéria pre definíciu a systematizáciu na 4 skupiny „idolov“: „idoly poriadku“ (1787–1820), „idoly sily“ (1894–1903), „idoly spravodlivosti“ (1904–1913) a „idoly organizácie“ (1914–1918). T. Green pri skúmaní „modelu úspechu“ v priebehu 130 rokov, na ktorý sa orientoval vo svojom vývine a činnosti malomeštiaka, ukazuje, kto bol konkrétne „bôžikom“ a „idolom“. Bol to Napoleon, vojvodcovia, bussinesmani, veľkopriemyselníci, prešibaní kšeftári. Robí sa reklama fyzickým, organizátor-

⁶ KARLEJL, T.: Geroi i geroičeskoje v istorii, SPB, 1891. Pamflety segodňasnego dňa, SPB, 1907, s. 31.

⁷ LEHMAN, B. H.: Carlyles Theory of the Hero, Durham 1928.

⁸ DIAMAND, S.: The Reputation of the American Businessman, Cambrigde 1955, s. 58.

⁹ COOLEY, Ch. H.: Human Nature and the Social Order, N.-J. 1922, s. 34.

¹⁰ GREEN, T. P.: Americas Heroes. The Changing Models of Success in American Magazines, N.-J. Oxford 1970. Pozri taktiež: WILLETS, R.: A. World without a Hero, Marxizm Today, March 1961.

ským a obchodným kvalitám idolov, ktoré vyrastajú v konkurencii vlastníkov, avšak ich vnútorný duševný svet zostáva v pozadí. To nie je náhoda, pretože aké vysoké ideály sa môžu spájať s honbou za ziskom, mamonou, privilégiami? Prvoradým cieľom vydavateľov časopisov bolo ukázať „cestu k úspechu“. „Hrdina“ nevyhnutne začínal svoju kariéru ako príslušník nižších vrstiev spoločnosti a prispôsobujúc sa okolnostiam, išiel neúmerne vysoko po služobnom rebríčku. Ozajstný „hrdina epochy“ (okolo r. 1918) sa už neporovnáva s Napoleonom, ale zo všetkého najbližšie má k bezduchému stroju, „vyrábajúcemu peniaze“. Hlavným účinkujúcim, zákonodarcom života, vzorom pre napodobňovanie je buď prezident korporácie, alebo akýkoľvek iný činiteľ tohto druhu. T. Green píše, že v čase prvej svetovej vojny sa občas objavili články o vojnových hrdinoch, no typ „národného hrdinu“ USA bol vraj už vytvorený. Kniha sa končí priznaním, že v súčasnom buržoáznom svete je nedostatok hrdinov. „Ideálom človeka 18. stor. bol racionalista, 17. stor. — kresťanský stoik, v období renesancie slobodný jedinec, v stredoveku meditatívny duch. A aký je náš ideál človeka? Akú veľkú výraznú mytologickú osobnosť by chcelo mať dnešné ľudstvo ako svoj ideál? Ťažko povedať. Nikto nevie.“¹¹

Napokon súčasný buržoázny „spôsob života“ nemôže mať za ideál hrdinu, je deheroizovaný, plný náhradkových hrdinov, idolov, antihrdinov, ľžihrdinov, „imageov“.

Tendencie deheroizácie človeka v buržoáznej sociológii majú objektívne ekonomické základy. Súkromnovlastnícke vzťahy sú nepriateľom skutočného hrdinstva, môžu hrdinovi poskytnúť len také sociálne prostredie, ktoré niekedy prenáša vynikajúcich ľudí za hranice záujmov ľudu, zafahuje ich do konkurenčných vzťahov, premieňa ich na služobníkov bussinesu. Niektorí americkí astronauti (Glenn, Sherard, U. Shirra) sa zapojili do „obchodu“. Svoj kapitál využívajú vo finančných machináciách a slávu kozmických hrdinov používajú ako zbraň v konkurečnom boji.

Protiľudová podstata názorov na hrdinov sa odráža aj v buržoáznych teóriách „elity“. Tvrdia, že čím je „elita“ a kruh „hrdinov“ užší, tým lepšie pre históriu.

Buržoázia, dozrievajúca reakčná trieda sa vo svojom boji za záchranu starého poriadku nemôže opierať o znalosť objektívnych zákonov vývinu spoločnosti. Práve preto ona a jej sociológovia nafukujú kult supermana, „nadčloveka“, fűhrera, buržoáznej osobnosti, „hrdinu“, vkladajú doňho nádej, že je schopný zastaviť dejiny, odvrátiť nevyhnutný zánik kapitalizmu. Mnohí buržoázni ideológovia teoreticky podporujú koncepciu „hrdinu“ a „davu“.

Protiľudová, individualistická koncepcia hrdinstva je vlastná všetkým súčasným školám — neotomizmu, personalizmu, pragmatizmu, existencionalizmu a ďalším, ktoré sa zameriavajú na jeden z idealistických aspektov skúmania problému hrdinov a hrdinstva. Fakticky celá súčasná buržoázna sociológia presadzuje idey deheroizácie spoločnosti a osobnosti.

¹¹ GREEN, T. P.: America's Heroes. The Changing Models of Success in American Magazines, N.-J.-Oxford 1970, s. 335.

V buržoáznej spoločnosti je veľmi rozšírený náboženský názor na hrdinstvo, ktorý sa najvýraznejšie prejavil vo filozofii neotomizmu.

Problém hrdinstva sa v knihách neotomistov osvetľuje nielen v súvislosti so všeobecnými otázkami, ale aj špeciálne v osobitných knihách. Roku 1954 vyšla v Mníchove kniha Josepha Piepera *O zmysle udatnosti*. Pojem udatnosti a mužnosti naplňa Pieper náboženským obsahom, spája ho s náboženským pojmom zla a strachu, ktorý treba prekonávať. Udatnosť, podľa Pieperovho názoru, existuje preto, lebo existuje na svete zlo. Pod zlom rozumie všetko, čo neslúži kresťanstvu. Za najvyšší prejav udatnosti a hrdinstva vyhlasuje Pieper smrť „arcimučeníka“. Z tohto vyplýva, že oficiálnymi náboženskými hrdinami sú „svätí“...¹² Pieperove názory sú jedným z pokusov odstrániť z ľudského hrdinstva všetko životné, premeniť ho na svoj protiklad, antihrdinstvo, na „silnú slabosť“, aby „silní celého sveta“ mohli držať masy v duševnom a politickom otroctve.

Pokusy neotomistov vštepiť prostredníctvom J. Piepera náboženské idey o udatnosti, hrdinstve do povedomia ľudí buržoázneho sveta sú v skutočnosti svedectvom krachu náboženskej ideológie, masovým rozchodom ľudí s náboženstvom, jednou z línii deheroizácie osobnosti.

Jeden zo zakladateľov buržoáznej školy „axiológie“ („filozofia hodnôt“) M. Scheller vymyslel stupnicu ubúdajúcich hodnôt a na rozdiel od vlastných duševných hodnôt (kde zaraďuje génia) a technicko-rozumových hodnôt (učenci)¹³ zaradil hrdinu k životným hodnotám (Witalwerten). Umiestnil ho pod „vyššie“ priečky, pod... svätca a génia, no nad vodcu a umelca.¹⁴ M. Scheller tvrdí, že „hodnota“ hrdinu sa javí ako forma ideálneho modelu, do ktorého ako by sa vtesnávali živé osoby. Pritom neskutoční hrdinovia tvoria podstatu hodnôt, a naopak, len ten je hrdinom, kto zodpovedá ideii a stupňu „škály hodnôt“. Práve preto — hovorí M. Scheller — existuje zlý alebo dobrý štátnik, vojvodca (Scheller ich zaraďuje medzi hrdinov), ale niet zlých alebo dobrých hrdinov.¹⁵ Scheller nazýva hrdinu „polobožským alebo božským typom osobnosti“, nástrojom božích príkazov. „Hrdina je človekom vôle, to znamená, že je človekom moci“,¹⁶ píše M. Scheller, čím sa v tomto prípade priamo prekrýva s Nietzschem. Hrdina-štátnik (Napoleon, Bismarck) sa vyznačuje opovrhovaním nás, „vyvyšuje sa“, aby mohol opovrhovať človekom. Schellerova koncepcia hrdinstva je vo svojej podstate reakčná, protiludová, ospravedlňuje a podporuje buržoázne vzťahy, deheroizuje pracujúcich.

Subjektívno-idealistická koncepcia hrdinstva sa mimoriadne jasne prejavuje v pragmatizme. Podľa D. Dewyho „človek žije vo svete náhod, jeho existencia predpokladá, zhruba povedané, hru. Svet je arénou rizika; je nespoľahlivý, nestály, tajomne nestály“.¹⁷

¹² PIEPER, J.: Vom Sinn der Tapferkeit, München 1954, s. 34.

¹³ SCHELLER, M.: Schriften aus dem Nachlass, Bern 1954, B. I., s. 311.

¹⁴ SCHELLER, M.: Gesammelte Werke, Bern 1954, B. II, s. 586.

¹⁵ Tamže.

¹⁶ SCHELLER, M.: Schriften aus dem Nachlass, Bern 1954, B. I., s. 339.

¹⁷ Sovremennij subjektivnyj idealizm, Gospolitizdat 1957, s. 114.

Toto riziko nie je súčasťou ozajstných hrdinských optimistických činov vo svete. Naopak, je výrazom strachu pred nepochopenými buržoáznymi sociálnymi silami.

Pretože tento (buržoázy) svet je „nespoľahlivý, nestály“, môže mu čeliť len reálna sila. Hrdina je predstaviteľom „silných“, stelesnením sily, nositeľom sily. Kult silnej osobnosti u Jamesa a Deweyho sa taktiež zhoduje s názormi Nietzscheho, pretože vôľu človeka považujú za rozhodujúci faktor života spoločnosti. Mussolini nazýval pragmatizmus „základným kameňom fašizmu“. Morálnym kritériom pre hrdinu je len „situácia“, vydarené riešenie problémov, úspechov, dosiahnutie osobného cieľa. Tu sa začína apológia „úspechu“. Hrdina je jednoducho „rytier úspechu“. Ako by sám úspech závisel len od neho. Oficiálna americká propaganda každodenne robí reklamu „rytierom úspechov“ v hre, v obchode, ba aj pri vraždách a lúpežiach.

„Za najcennejšie ľudské črty treba považovať — písal Dewey — jasné chápanie osobných výhod a rozhodnú snahu získať ich za každú cenu.“¹⁸ Avšak konanie na základe buržoázných, súkromnovlastníckych výhod je vždy reakčné, sebecké.

D. Dewey a jeho žiaci typu F. Schillera a S. Hooka, ktorí deheroizujú spoločnosť, vytyčujú si úlohu odstrániť z vedomia proletariátu predstavu o skutočnom hrdinstve, revolučnom poslaní, revolúcii, triednom boji, vysokých spoločenských ideáloch, o konečnom ciele robotníckej triedy a všetkých pracujúcich — o komunizme.

Reakčnú, pragmatickú koncepciu hrdinu a hrdinstva vykladá vo svojich spisoch S. Hook, profesor na filozofickej fakulte Newyorskej univerzity, predovšetkým vo svojej knihe *Hrdina v histórii*.¹⁹

Pragmatizmus, ako aj buržoázna sociológia rieši otázky osobnosti individualisticky: na prvom mieste stojí osobnosť a potom spoločnosť ako mechanický súčet osobností. Na akýkoľvek spoločenský jav, proces sa pozerá predovšetkým z hľadiska konania jednotlivcov, „základných sociálnych jednotiek“. Podľa názoru S. Hooka všetci ľudia „tvoria“ spoločnosť, no len málo z nich môže spoločnosť pretvoriť. História spoločnosti sa javí len ako výsledok činnosti „niekoľkých“ hrdinov, ktorí, ako nenahraditeľní a jedineční, rozhodujú o všetkom. Môžu zvrátiť aj vývin spoločnosti. Masy sú len objektom konania „niekoľkých“ jednotlivcov. Hook prekrúca otázku vzťahu hrdinu a triedy. Tvrdí, že „hrdina je viac ako nástroj sociálnej triedy“.²⁰ Pohnútkami pre konanie historického hrdinu nie sú — podľa S. Hooka — objektívne, sociálne, ale „psychologické zákony“, ideové motívy jednotlivcov a skupín. Hrdina je len „objektom pôsobenia niektorých psychologických zákonov“.²¹ V skutočnosti nie gény, alebo biologické a psychologické príčiny rozhodujú o objavení hrdinu, ale sociálna potreba vyzdvihuje vynikajúcu osobnosť a robí z neho hrdinu. Ako napísal Engels

¹⁸ DEWEY, D.: Individualism Old and New, London 1931, s. 16.

¹⁹ HOOK, S.: The Hero in History, N-J. 1943.

²⁰ Tamže, s. 169.

²¹ Tamže, s. 249.

o Napoleonovi, "... jeho úlohu by splnil niekto iný, keby nebolo Napoleona".²²

Idealistickú interpretáciu pesimistického hrdinstva podľa vzoru samurajskej etiky podáva J. Kitajama v knihe *Hrdinský epos*. Podľa J. Kitajamu je hrdina preto hrdinom, lebo absolútne neodlišuje život od smrti, a naopak, smrť od života. Ak je pre obyčajného človeka smrť hranicou, ktorou sa končí jeho činnosť, pre hrdinu — podľa autora — niet hraníc medzi životom a smrťou. Navyše ochota, ba dokonca želanie zomrieť je nevyhnutným atribútom, podobne ako mužnosť, odvaha, sila atď... „Pred ním sa rozprestiera horizont, na ktorom sa život a smrť vzájomne dotýkajú... Stráca sa mu strašidelný prechod od života k smrti a on sa s plným vedomím obetuje... Preto tajomstvo hrdinstva spočíva nie v prežívaní života, ale v prežívaní smrti.“²³ Myšlienky výchovy hrdinu-odsúdenca na smrť sa v Japonsku využívali na prípravu kamikadze — fanatických samovrahov, obetujúcich svoj život v nespravodlivej dobyvateľskej vojne. Boli to slepé obete imperialistickej nacionalistickej reakcie.

Téma smrti je mimoriadne módna vo filozofii existencionalizmu. Ak sa uznáva potreba statočnosti, hrdinstva, chrabrosti, nie je to — podľa existencionalistov — kvôli životu, ale kvôli smrti. G. Marcel, M. Heidegger, K. Jaspers, A. Camus a ďalší hlásajú nezmyselnosť života, zničenie všetkých spoločenských hodnôt v človeku, neveria v budúcnosť človeka. „Len existencia podriadená smrti dáva existovaniu cieľ a privádza existenciu k jej zavŕšeniu“²⁴ — napísal M. Heidegger. „Smrť je posledná realita“ — tvrdí G. Marcel. Existencionalista nabáda hľadiť smrti do očí len preto, aby sa pocítil strach, ktorý nevedie ani k odvážnym činom, ani k rozumnému chápaniu činnosti.²⁵ Ako by nebolo žiadnej spojitosti „mňa“, osobnosti s ľudom, epochou, ako by ľudskému životu chýbali spoločenské hodnoty, akoby osobnosť bola do seba uzavretá, neschopná sebazaprenia a sebaobetovania pre vysoké ideály, ako by tieto ideály neboli, ale len pustota, absurdnosť, neexistencia.

Aj keď sa predtým v buržoáznej sociológii zdôrazňovala aktívnosť hrdinu vo vzťahu k vonkajším okolnostiam a hrdina vystupoval ako „nadčlovek“, hlásal sa kult aktívnej, silnej osobnosti, stojacej proti ľudu, z hľadiska existencionalizmu „hrdina“ je egocentrista zotrvávajúci v stave strachu, hrôzy, zúfalstva z existencie, ktorá „nikde“ nevedie. Existencionalizmus nevidí ideály, ktoré by osobnosť oduševňovali. Celá aktivita je obrátená do vnútra subjektu. „Pesimistické hrdinstvo“ existencionalizmu nemôže slúžiť pokroku, vyšším spoločenským ideálom.

Samozrejme, v buržoáznej spoločnosti sú aj pokrokoví vedci, štátnici-demokrati, liberálne orientovaní ľudia, ktorí majú špecifické názory na hrdinu a hrdinstvo, niekedy prinášajú obete, konajú hrdinské skutky na obranu mieru, pokroku a slobody pracujúcich. Bolo by chybou to nevidieť. Avšak my v tomto

²² MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy 2, Bratislava 1953, s. 458.

²³ ŠESTAKOV, V.: Kategorii geroizma v istorii etiki. Vestnik istorii mirovoj kultury, 1960, No 2, s. 24.

²⁴ MENDE, G.: Očerki o filosofii existencializma, Moskva 1958, s. 94.

²⁵ OJZERMAN, T. I.: Filosofija krizisa i krizis filosofii. Zb. Sovremennyy existencializm, Mysl, 1966, s. 29.

článku charakterizujeme reakčné buržoázne názory, idey deheroizácie spoločnosti a človeka.

Sociálne pramene deheroizácie vychádzajú z vykorisťovateľskej podstaty buržoáznej triedy. Antihrdinská, súkromnovlastnícka prax buržoázie vytvára teórie deheroizácie spoločnosti, človeka a etických systémov, teórie ospravedlňujúce amorálnosť.

Súčasná reakčná buržoázia a jej ideológovia deheroizujú spoločnosť a človeka týmito základnými spôsobmi:

1. Falzifikujú hrdinov a hrdinstvo, jeho základy a podstatu v minulosti i budúcnosti.

2. Nahrádzajú silu triednych záujmov národných hrdinov antihrdinami, pseudohrdinami, ľžihrdinami, vyhlasujú bussinesmanov, ich verných prisluhovačov, príslušníkov buržoázných armád a profesionálnych vrahov za hrdinov.

3. Hlásajú kult „sily“, „silných celého sveta“, stoja na pozíciách apológie „náhody“, „úspechu“, „šťastia“, vyzdvihujú iracionálne, mystické, náboženské príčiny a motívy chabosti.

4. Všetkými prostriedkami presadzujú kult antikomunizmu, ľžihrdinu-individualistu, falošného vlastenca, nacionalistu, nositeľa prot ľudových buržoázných záujmov a ideálov s odcudzeným vedomím, najhoršieho nepriateľa robotníckej triedy a pracujúcich.

5. Úplne popierajú hrdinstvo robotníckej triedy, jej strany, popredných pokrokových spoločenských činiteľov, rozširujú a podporujú klebety, znižovanie ľudskej dôstojnosti skutočných hrdinov, predstaviteľov robotníckej triedy a ľudu, bojujúcich za mier, demokraciu, socializmus, pozbavujú aureoly človeka práce, jeho schopnosti, talent, hlásajú ideu „malého“ človeka, „človeka z prachu“.

6. Úplne odmietajú *kolektívne a masové* hrdinstvo pracujúcich, všetky jeho spôsoby a formy prejavu, zveličujú osamelosť, jej kvality, vlastnosti vytvorené súkromnovlastníckymi vzťahmi, hlásajú len „individuálne hrdinstvo“, t. j. hocikaké hrdinstvo, ktoré prekonáva obyčajné formy činnosti a realizuje sa na základe náhodných subjektívnych motívov.

7. Morálne znevažujú hrdinstvo človeka hlásaním pesimizmu, kultu smrti, biedy, pasívneho utrpenia, stoicizmu, amorálnosti, likvidácie veľkých ideálov, podceňovania všetkých mravných hodnôt, ktoré môžu nadchnúť k ozajstným hrdinským činom hlásaním regresu, stagnácie, odideologizovania a pod.

Buržoázni ideológovia priamo alebo nepriamo priznávajú proces deheroizácie v buržoáznom duševnom živote. Z buržoázných triednych pozícií idealizmu, metafyziky nemožno vedecky vystihnúť podstatu hrdinstva a hrdinu. Americký časopis *Saturday Review* v recenzii knihy O'Faolayna *Strácajúci sa hrdina* zdôrazňuje: „... hrdina, ten krásny chlapec, ktorému sme vždy držali palce, hrdina, stelesňujúci mravný kódex spoločnosti, vytratil sa z umeleckej literatúry a jeho miesto zaujal akýsi antihrdina, s ktorým síce sympatizujeme, ale ktorý je v protirečení so spoločnosťou, spoločenskými normami, ba aj sám so sebou...“²⁶

²⁶ Inostrannaja literatura, 1960, № 1, s. 28.

Imperialistická buržoázia nie je schopná vychovať skutočných hrdinov. Pre buržoáznu propagandu sa stalo módou zobrazovať ako hrdinov gangstero, detektívov, denunciantov a profesionálnych krivoprísahníkov, buržoázných vojenských sluhov a iné „idoly“ buržoázneho života. Vrah vietnamských detí, žien a starcov poručík Colly sa zaraďuje medzi „hrdinov“ reakčných kruhov Ameriky.

Buržoázna propaganda, využívajúc oznamovacie prostriedky, najmä reklamu, zámerne vydáva šokujúce obrázky, tzv. image. „Image“ — pseudoideály a pseudoskutočnosti — zaplňajú tlač, rádio, televíziu, reklamu, spĺňajú mnohoraké funkcie a fakticky uskutočňujú deheroizáciu spoločnosti.²⁷

Cirkev, škola, masové prostriedky spracúvania nevyzreteho rozumu (komiks, televízia a iné) systematicky rozvracajú mládež antihumánnymi ideálmi, pudmi, zažratým antikomunizmom.

Buržoázny svet určitým spôsobom idealizuje hrdinov minulosti, stvárnených v buržoázno-idealistickej podobe. Robin Hood alebo kapitán Scott patria v Anglicku k uctievaným hrdinom. Avšak dnes žijúci hrdina, ktorý koná hrdinské činy v prospech pracujúcich a získava myseľ mladého pokolenia, neteší sa úcte súčasnej buržoáznej spoločnosti. Buržoázna propaganda robí reklamu hocikámu „hrdinovi“, len keď spĺňa hlavný cieľ — neburcuje ľudí proti vykorisťovaniu a národnému útlaku, proti sociálnej nerovnosti.

Praví alebo „ľaví“ revizionisti prekrúcajú predstavy o hrdinstve robotníckej triedy, zaujímajú nacionalistické pozície, zrádzajú princípy marxizmu-leninizmu. Maoisti vyhodili z hymny komunistov Internacionály zmienku o hrdinovi a do fantastických rozmerov nafúkli kult Maa, jediného „hrdinu“. Marxizmus je nezlučiteľný s kultom osobnosti, s kultom hrdinu, vedie principiálny boj za vedecké ponímanie hrdinu, hrdinstva a jeho úlohy v histórii.

Buržoázna ideologická mašinéria, ktorá nafukuje slávu svojich „idolov“, zamlčuje skutočné hrdinské činy predstaviteľov pracujúcich. Robotnícka trieda a pracujúci vyzdvihli nových hrdinov — nadšených bojovníkov za udržanie mieru, obetavo pracujúcich v hnutí obrancov mieru vo všetkých buržoázných krajinách, organizujúcich masové demonštrácie a pochody mieru. V Anglicku, Japonsku, Taliansku, USA sa uskutočňuje blokáda základní amerických ponoriek.

Národnooslobodzovací boj proti imperializmu v Ázii, Afrike a v Latinskej Amerike sa uskutočňuje s hrdinským úsilím pracujúcich a vytvára svojich hrdinov. Navždy zostanú v pamäti hrdinské činy Patricca Lumumbu a iných hrdinov národnooslobodzovacieho boja.

Mnohé formy boja si vyžadujú obeť, pretože bezočivá reakcia siaha k masovému žalárovaniu a používaniu zbraní. Anglickí reakcionári sa teraz pokúšajú likvidovať hrdinov Severného Írska, bojujúcich za demokratické práva. Americká reakčná súdna mašinéria prenasleduje hrdinku Ameriky, komunistku Angelu Davisovú.

²⁷ Pozri: KARCEVA, E.: Tri lica imidža, Inostr. lit., 1971, No 9, s. 229.

Hrdinovia — komunisti, obrancovia mieru a záujmov pracujúcich sa stávajú ústrednými postavami v spoločenskom a ideologickom živote buržoázných krajín, príkladom pre všetkých čestných ľudí.

Nevidia východisko v stoicizme a tragickom postoji voči zlu, ale v rozhodnom boji za jasnú budúcnosť, za komunizmus. Ernst Thälmann formuloval kódex hrdinu — revolucionára takto: „...História nášho života je tvrdá, preto potrebuje celého človeka. Ty, ja a všetci spolubojovníci v boji za našu veľkú vec musíme byť silní, neochvejní, bojovní, presvedčení o budúcnosti, lebo byť vojakom revolúcie znamená zachovávať jej neotrasiteľnú vernosť, takú vernosť, ktorá sa preveruje životom i smrťou, to znamená prejavovať bezvýhradnú oddanosť, presvedčenie a vôľu energicky bojovať v akejkoľvek situácii. Plameň, ktorý zapáľuje naše srdcia a naplňa nášho ducha ako jasná pochodňa, vedie nás na biele polia nášho života. Len keď budeme charakterove tvrdí, verní a presvedčení o víťazstve, môžeme zmeniť svoj osud a splniť svoju revolučnú povinnosť a veľké, historické poslanie, ktoré máme. Len tak môžeme dosiahnuť definitívne víťazstvo skutočného socializmu.

*Som oddaný ideálu tomu! Život plodný
Neprešiel nadarmo, jasný predi mnou stojí
Konečný záver múdrosti pozemskej:
Len ten je života a slobody hodný,
Kto ich deň čo deň získava v boji.*

(Goethe)²⁸

V súčasnej epoche — epoche revolučného prechodu od kapitalizmu k socializmu — prejavujú hrdinstvo celé národy, vedené hrdinskou robotníckou triedou, jej komunistickou stranou. Hrdinské činy komunistov oduševňujú všetkých pracujúcich a sú pre nich mobilizujúcim príkladom služby robotníckej triede, vzorom morálnej veľkosti a krásy. Táto morálna veľkosť komunistov straší imperialistov a ich prisluhovačov. Priznáva to aj bývalý šéf „špionážneho impéria“ USA CIC Allan Dulles. „Mnohí z komunistov, takmer väčšina — povedal — sú schopní zomrieť za svoju vec. Sú dobre pripravení a neobyčajne informovaní. Stretávame sa so skutočným revolučným nadšením. Je to väčšia hrozba než jednoduché sprisahanie, pretože komunisti jasne ponúkajú to, o čo sa snaží značná časť ľudstva, najmä slabo rozvinutý svet.“²⁹

Epochu prechodu od kapitalizmu k socializmu charakterizuje hrdinský boj robotníckej triedy a všetkých pracujúcich za nové spoločensko-politické podmienky života. Hrdinstvo robotníckej triedy a jej predstaviteľov je dôležitým faktorom spoločenského rozvoja. Robotnícka trieda prichádza s novým, socialistickým hrdinstvom, ktoré je v súlade s jej sociálnymi cieľmi, triednym

²⁸ BREDEL, Villi: Ernest Telman, Moskva 1955, s. 205.

²⁹ Komsomolskaja pravda, 18. 9. 1960.

založením a podstatou, ideovo-politickou, mravnou a psychologickou „bázou“ jej uvedomenia.

Prevahu socialistického hrdinstva a jeho kritérií zdôraznil napr. aj anglický publicista Wellback, keď hovoril o úcte k J. Gagarinovi. „Avšak toto masové preukazovanie úcty je úplne iné. Faktom zostáva, že Gagarin vykonal niečo, čo si zasluhuje búrlivé ovácie. Nie je iba odrazom osobnosti, umelým produktom propagandy. Sila Sovietov spočíva v tom, že ich ľudia sú ľuďmi v plnom slova zmysle, že sú to ľudia, ktorých sláva zodpovedá stupnici hodnôt.“³⁰

Prevaha socialistického hrdinstva spočíva v tom, že je to ozajstné a pravdivé hrdinstvo, možno povedať „produktívne“, čo znamená, že hrdinovia vykonávajú skutočne spoločensky nevyhnutné, nové veci v prospech ľudu, že nie sú iba „odrazom“ obrazu, umele vytvoreného propagandou (ako v buržoáznom svete).

Hrdinstvo a hrdinovia naozaj tvoria národné hodnoty. Sú to „pracujúci“ hrdinovia, ktorí nemyslia na svoje hrdinstvo, nestávajú sa hrdinami len pre samo hrdinstvo (kvôli reklame, ako v buržoáznom svete). Korene hrdinstva komunistov nespočívajú iba v uvedomelosti, ale v povinnosti voči spoločnosti, v ich komunistickom uvedomení.

Sláva hrdinu socialistickej spoločnosti zodpovedá podstate a významu hrdinského činu a nemôže sa v spoločenskom vedomí umelo zveličiť, ani znížiť. Nie náhodou len v socialistickej spoločnosti sa po prvý raz v histórii ľudstva spláca daň ľudovým hrdinom. Zaviedli sa najvyššie tituly — Hrdina Sovietskeho zväzu, Hrdina socialistickej práce. Tieto čestné tituly dnes nosí viac ako 25 tisíc priemyselných, poľnohospodárskych a vedeckých pracovníkov, vojakov, štátnych a spoločenských činiteľov. Mená prvých kozmických hrdinov J. Gagarina, G. Titova, A. Nikolajeva, P. Popoviča, B. Bykovského, N. Teršovovej, V. Komarova, K. Feoktisova, V. Jegorova, P. Beľajeva, A. Leonova a ďalších patria teraz medzi najznámejšie mená v našej krajine a na celom svete. Udelili im titul Hrdina Sovietskeho zväzu, pomenovali podľa nich ulice, školy, robotnícke brigády.

Ani jednému súčasnému buržoáznemu sociológovi nemôže prísť na um myšlienka, že by mohlo existovať pracovné hrdinstvo u proletára, ktorý pracuje pre kapitalistu. Buržoázna sociológia nepozná takú kategóriu práve preto, že súkromnovlastnícke vzťahy odsúvajú človeka práce do úzadia. Vykoristovanie robotníkov vylučuje heroizáciu práce, sama práca pre kapitalistov je ťažkým otrockým bremenom. V spoločenskom vedomí robotníckej triedy by sa hrdina práce pre kapitalistu javil ako zradca robotníckych záujmov i štrajkokaz a stihlo by ho všeobecné opovrhnutie.

Prevaha socialistickej spoločnosti sa ukazuje aj v tom, že po prvý raz v histórii sa prejavili hrdinské vlastnosti ľudí v spoločnej práci pre blaho socialistickej spoločnosti, rozvinulo sa pracovné hrdinstvo nás — tvorcov

³⁰ Tamže, 1. 6. 1961.

dejín. V Sovietskom zväze sa zúčastňujú desiatky miliónov pracujúcich na hnutí za komunistickú prácu, na zlepšovateľskom hnutí a racionalizácii. Na komunistických „subotnikoch“ pri príležitosti narodenín Vladimíra Iljiča Lenina sa každoročne zúčastňuje viac ako 120 miliónov pracujúcich. Pravých hrdinov vyzdvihuje ľud a hrdina slúži ľudu.

Komunizmus ako spoločensko-ekonomický poriadok aj ako veda, ideológia oduševňuje robotnícku triedu a všetkých pracujúcich k obetavému hrdinskému boju za MIER, PRÁCU, SLOBODU, ROVNOSŤ, BRATSTVO a ŠŤASTIE všetkých národov.